

МОЖЛИВІ ЗАХОДИ ЩОДО ПОСИЛЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Дружкова І. С.

У статті зроблено спробу розглянути можливі заходи для зменшення академічної недоброчесності серед здобувачів вищої освіти. Академічна доброчесність є комплексним поняттям і може бути досліджена з різних боків, залежно від дисципліни та контексту, який цікавить авторів, тому історіографія проблематики дуже широка. Усунення академічної недоброчесності й плагіату з академічного середовища важливе для збереження інтелектуальної чесності, довіри та якості наукових досліджень і освіти. Це досягається через підтримку етичних стандартів, пояснення студентам правил цитування та посилання, використання антиплагіатних програм та проведення ретельної перевірки наукових публікацій.

Вельми важливо пояснювати студентам, як правильно писати тези та робити список літератури, а також пояснити їм чому це важливо. Оскільки належне оформлення списку літератури є важливими аспектами академічної чесності. Студентам слід розуміти, що вони повинні визнавати джерела, з яких беруть ідеї, інформацію або цитати. Це дозволяє встановлювати авторство та уникати плагіату.

Іншим вкрай важливим елементом є обговорення всіх можливих наслідків використання робіт на замовлення. Замовлення курсових, кваліфікаційних робіт у фірмах є формою академічної недоброчесності. Якщо порушення студентом буде виявлене, його можуть чекати серйозні наслідки, такі як дискваліфікація з курсу або відрахування з університету. Він може втратити можливість отримати практичні навички та знання, які можуть бути корисними для майбутньої кар'єри. Такі дії можуть негативно вплинути на репутацію студента й спричинити йому проблеми в майбутньому.

Звичайно, що боротьба з цим явищем може бути складною й вимагати багато часу. Тому сукупними зусиллями багатьох сторін, включаючи здобувачів, університету, правоохоронних органи та суспільство загалом, можуть допомогти знизити поширення цієї проблеми.

Ключові слова: академічна доброчесність, академічна недоброчесність, академічне письмо, тези, посилання, шахрайство, робота на замовлення.

Druzhkova I. S. Potential measures to strengthen academic integrity

The article attempts to consider possible measures to reduce academic dishonesty among students of higher education. Academic integrity is a complex concept and can be explored from different angles, depending on the discipline and context of interest to the authors, so the historiography of the issue is very broad. Eliminating academic dishonesty and plagiarism from the academic environment is important for maintaining intellectual integrity, credibility, and the quality of scientific research and education. This is achieved by maintaining ethical standards, explaining to students the rules of citation and referencing, using anti-plagiarism programs and conducting a thorough review of scientific publications.

It is very important to explain to students how we can properly write theses and make a reference list, and also explain to them why it is important. Because proper bibliography is an important aspect of academic integrity. Students should understand that they must acknowledge the sources from which they take ideas, information, or quotes. This allows you to establish authorship and avoid plagiarism.

The second extremely important element is the discussion of all possible consequences of using custom work. Ordering coursework and qualification papers in companies is a form of academic dishonesty. If a higher education student is found working with such practices, he will be at risk of serious consequences, such as disqualification from the course or expulsion from the university. He may miss the opportunity to gain practical skills and knowledge that may be useful for a future career. All these things can negatively affect the student's reputation and cause him problems in the future.

Of course, fighting this phenomenon can be difficult and require a lot of time. Therefore, the combined efforts of many parties, including higher education students, the university, law enforcement agencies and society in general, can help reduce the prevalence of this problem.

Key words: academic integrity, academic dishonesty, academic writing, theses, references, fraud, custom work.

Вступ. У сучасному контексті академічна доброчесність охоплює багато аспектів, таких як етика публікацій, цитування та плагіат, конфлікти інтересів, правила експертизи, використання даних, дотримання стандартів етики досліджень тощо. З'явилися організації та ініціативи, спрямовані на підтримку академічної доброчесності, такі як етичні комітети, журнали з етичними стандартами та організації, що пропагують відкритий доступ до наукової інформації. Такий різноманітний масив елементів призводить до того, що на сучасному етапі кількість розвідок, присвячених окремим елементам академічної доброчесності, є досить значною.

Мета та завдання. Розглянути деякі питання академічної недоброчесності, пов'язані з академічними письмом. Обговорити деякі з можливих методик, які дозволяють зменшити академічну недоброчесність. Це може надати важливі висновки і рекомендації для поліпшення академічної практики та попередження порушень етичних норм у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія академічної доброчесності важлива, оскільки вона допомагає розуміти, які фактори впливають на формування етичних стандартів у науковій спільноті. Доброчесність є широкою темою дослідження, яку вивчають дослідники з різних галузей. Основні дисципліни, що займаються питаннями доброчесності, включають філософію, психологію, соціологію, економіку, політичну науку та право.

У філософії, наприклад, вивчають моральну філософію та етику, що включають питання про моральні стандарти, обов'язки, цінності та відповідальність.

У психології вивчають моральний розвиток і моральну психологію людини, досліджують процеси морального прийняття рішень, формування моральних норм і вплив соціальних чинників на моральні переконання та поведінку. У соціології досліджують соціальні норми, моральні системи та їхні зв'язки зі структурами та динамікою суспільства. Вони вивчають, як суспільні чинники впливають на формування моральних цінностей та якість міжособистісних взаємин.

У галузі економіки досліджують економічну доброчесність, таку як поведінку підприємств та споживачів у контексті дотримання правил, домовленостей і моральних норм.

Політичні науки досліджують моральні аспекти політичного поведінки, демократичні цінності, етичні дилеми у владних структурах та корупцію.

У праві автори розглядають питання юридичної доброчесності, етику адвокатури та суддівства, дотримання моральних норм у правовій системі.

Важливо зазначити, що доброчесність є комплексним поняттям і може бути досліджена з різних боків, залежно від дисципліни та контексту, який цікавить автора.

Активно розглядаються питання доброчесності в роботах Богдана Буяка, доктора філософських наук, кандидата історичних наук, професора кафедри філософії та суспільних наук, член-кореспондента НАПН України відділення загальної педагогіки та філософії освіти, ректора Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Для робіт характерний світоглядний підхід до проблематики [6].

Багато зроблено для пропагування академічної доброчесності Артемом Арюховим, діячем Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти [3, 4]. Автор не лише статей і співавтор колективних монографій, але й активний оратор науково-практичних семінарів «Академічна доброчесність та відкрита наука - інструменти забезпечення якості освіти». Він робив доповідь, де аналізував зв'язок академічної доброчесності з відкритою наукою [7].

Деякі статті були написані Яною Тицькою, деканом факультету права та економіки МГУ, кандидатом юридичних наук, доцентом кафедри державно-правових дисциплін роботи. Статті були присвячені визначенню сутності поняття академічна доброчесність та відповідного до чинного законодавства, крім того з'ясуванню особливостей нормативного регулювання академічної доброчесності як елемента системи права [12, 13].

Автори освітлюють різні аспекти проблематики. Та наприклад, Вадим Хмарський, який описує іноземний досвід [15], правові аспекти розглядає Галина Ульянова [14]. Оригінальний економічний підхід було зроблено Андрієм Колесніковим для висвітлення соціально-економічних ефектів проблеми [10].

Виклад матеріалу дослідження. Академічна недоброчесність одне з понять, яке дуже активно обговорюється в суспільстві. Нас буде цікавити передовсім середовище здобувачів вищої освіти. Академічна недоброчесність і плагіат можуть бути пов'язані, але це необов'язково означає, що вони завжди відбуваються одночасно або є одним і тим самим. Розглянемо ці поняття окремо. Поняття Академічної недоброчесності відноситься до будь-яких некоректних або неправдивих дій, спрямованих на отримання недоречних переваг у академічному

середовищі. Це може включати такі дії, як підробка даних, публікації або результатів досліджень, фальсифікація даних, обхід правил етики або недоброчесних практик при написанні дисертацій або рецензуванні робіт.

В той час як, плагіат відноситься до копіювання або використання чужої інтелектуальної власності, текстів, ідей, графіки або кодів, тощо без належного визнання або дозволу автора. Плагіат може відбуватися в наукових статтях, дисертаціях, рефератах, курсових роботах або інших академічних роботах.

Хоча академічна недоброчесність і плагіат можуть мати спільну причину - недоброчесність автора, який не дотримується правил інтелектуальної чесності, вони можуть виявлятися окремо одне від одного. Академічна недоброчесність може включати багато інших дій, крім плагіату, таких як обман, використання фальшивих даних або маніпулювання результатами досліджень.

Тому значна частина закладів вищої освіти в Україні та закордоном підписала Magna Charta Universitatum 2020. На сьогодні цю хартію підписало 950 ЗВО, зокрема й з України. Десять одеських університетів підписали хартію [2].

Звичайно, плагіат є одним з видів академічної недоброчесності, і часто є серйозним порушенням етичних правил академічного середовища. В університетах і наукових установах існують суворі вимоги щодо політики проти плагіату, і порушення цих правил може мати серйозні наслідки для студентів, вчених та академічних працівників, включаючи виключення з навчального закладу або втрату академічної репутації [12].

Усунення академічної недоброчесності й плагіату з академічного середовища важливо для збереження інтелектуальної чесності, довіри та якості наукових досліджень і освіти. Це досягається через підтримку етичних стандартів, пояснення студентам правил цитування та посилання, використання антиплагіатних програм та проведення ретельної перевірки наукових публікацій.

Вельми важливо пояснити студентам, як правильно писати тези та робити список літератури, а також пояснити їм чому це потрібно. Оскільки належне оформлення списку літератури є важливим аспектом академічної чесності, студентам слід розуміти, що вони повинні визнавати джерела, з яких вони беруть ідеї, інформацію або цитати. Це дозволяє встановлювати авторство та уникати плагіату.

Крім того, правильно сформульовані тези допомагають студентам упорядковувати свої думки та

структурувати свої дослідження. Тези слугують основою для написання робіт і підтримують логічний хід аргументації. Вони також допомагають уникнути розмивання теми й забезпечують чіткість дослідження, дають змогу підготуватися до написання курсових, а згодом і до кваліфікаційних робіт. Правильне оформлення тез і списку літератури свідчить про певний рівень професіоналізму здобувача вищої освіти й сприяє довірі до його подальших робіт. Це допомагає забезпечити належну оцінку та розуміння результатів дослідження.

Правдиво вказаний список літератури дозволяє здобувачам вищої освіти визнати внесок інших авторів у власне дослідження, а згодом і може сприяти взаємовпливу ідей, розвитку наукового співтовариства та дозволяє читачам перевірити аргументи та переглянути використану літературу для детальнішого вивчення.

Звичайно, що роль викладача в цьому процесі непересічна - він пояснює здобувачам вищої освіти, в першу чергу молодших курсів, що правильне написання тез і оформлення списку літератури допомагає їм розвинути навички наукового письма та впорядкувати свої дослідницькі зусилля. Викладачеві важливо також надати студентам практичні поради, приклади та ресурси для детальнішого вивчення цих аспектів, програмні особливості перевірки унікальності й загрози плагіату та інших видів академічної недоброчесності.

Плагіат існує вже багато віків. І у всі часи до нього ставилися по-різному, зокрема й сьогодні. Однак з появою Інтернету, який зробив доступ до інформації досить простим, проблема запозичень стала особливо актуальною. У науковому співтоваристві активно обговорюється академічний плагіат і методи боротьби з ним, спрямовані, перш за все, проти появи дисертацій, монографій, наукових статей, що містять присвоєння чужих текстів та ідей, некоректне цитування, а також наукові підробки, сонячне авторство, безліч публікацій [1]. Тим не менше, в сучасній освіті ставлення до плагіату до цих пір залишається досить терпимим. Викладачі ЗВО періодично звертають увагу педагогічного співтовариства на академічне шахрайство, котре серед студентів не зменшується. А деякі елементи академічної недоброчесності взагалі набувають загрозливих розмірів у вищій школі. Мова йде про списування, використання шпаргалок, появу в якості своєї чужої роботи, запозиченої з Інтернету або виконаної іншою особою або фірмою, які надають такі послуги, пряме запозичення деяких частин чужих робіт з інтернет-сайтів, з електронних журналів, без посилань

на них і без вказівок джерел у списку літератури; переклад текстів на іноземну мову та навпаки, для того щоб видати їх для своєї роботи; використання прийомів, які дозволяють обійти системи і підвищити рівень унікальності роботи тощо.

Тому, з одного боку, маємо більш проактивну позицію викладачів ще до написання кваліфікаційних робіт. Навчання здобувачів вищої освіти правильному форматуванню та створенню посилань на наукові роботи є важливою навичкою. Правильні посилання допомагають забезпечити можливість перевірки джерел, а також допомагають іншим дослідникам знаходити використані джерела для подальшої роботи. Важливим є ознайомлення студентів з основними стандартами форматування посилань у наукових роботах є різні стилі цитування, такі як ДСТУ 2015, MLA (Modern Language Association), APA (American Psychological Association), Chicago тощо, оскільки кожен стиль має свої правила та вимоги до форматування посилань.

Навчання здобувачів вищої освіти студентів правильному форматуванню посилань можна включити до навчальних програм курсів наукового письма, дисциплін з методології наукових досліджень або пропонувати окремий курс зі спеціалізованою темою «Академічне письмо, наукове цитування та форматування посилань». Це допоможе здобувачам вищої освіти оволодіти навичками правильного використання джерел і відповідного форматування цитувань у своїх наукових роботах.

Знання про правильне цитування також може бути корисним поза університетським середовищем, особливо якщо студенти мають намір публікувати свої дослідження в академічних журналах або брати участь у конференціях [16].

Багато наукових журналів та конференцій мають власні стандарти щодо форматування посилань. Навички правильної роботи з посиланнями допоможуть студентам відповідати вимогам видавництва та зберігати належну академічну якість своїх робіт.

Загалом навчання студентів правильному форматуванню посилань сприяє розвитку їхньої наукової грамотності, допомагає уникнути неправильного використання джерел і забезпечує належну академічну кредитність їхніх досліджень.

Навчання студентів правильному оформленню посилань важливо для їх академічної і наукової роботи. Окрім правил оформлення посилань, таких як використання відповідного стилю цитування (ДСТУ 2015, APA, MLA або Chicago), включення всіх необхідних елементів (автор, рік,

заголовок статті, назва журналу або видавництва, номери сторінок тощо) і правильного порядку цих елементів, мають бути зразки оформлення посилань у відповідному стилі цитування, де ми наочно показуємо, які елементи включаються в посилання, де вони розташовуються і як вони формуються.

В якості практичних завдань використовую на заняттях з «Філософії права» написання есеїв та тез, в яких здобувачі мають створити правильні посилання для різних джерел, таких як книги, наукові статті, веб-сторінки тощо. Після виконання завдання перевіряю роботи й надаю скріншоти-повідомлення про помилки, запозичення та пропозиції щодо поліпшення. Для полегшення роботи надаю посилання на онлайн-ресурси, які надають детальні інструкції щодо оформлення посилань у різних стилях цитування. Наприклад, це можуть бути офіційні веб-сайти асоціацій, що встановлюють стандарти цитування, або навчальні матеріали університетів. Чим більше практичних завдань та зворотного зв'язку ми надаємо здобувачам, тим більше вони засвоять навички правильного оформлення посилань.

Для більш досвідчених здобувачів можна проводити дискусії для обговорювання складних сценаріїв цитування та робити взаємну перевірку своїх робіт. Взаємодія з колегами може покращити розуміння правильного оформлення посилань. Важливим є пояснювати здобувачам значення правильного цитування в академічному світі, етичний аспект цитування, що допомагають уникнути плагіату та підтримують довіру до наукової спільноти.

Навчання правильному оформленню посилань - це процес, що вимагає часу та практики. Чим більше практичних завдань та зворотного зв'язку ви надаєте студентам, тим більше вони засвоять навички правильного оформлення посилань.

Іншим вкрай важливим елементом є обговорення всіх можливих наслідків використання робіт на замовлення. Замовлення курсових, кваліфікаційних робіт в фірмах є формою академічної недоброчесності. Якщо студент буде виявлений, його можуть чекати серйозні наслідки, такі як дискваліфікація з курсу або відрахування з університету [9]. Це має ознаки порушень академічної доброчесності, визначених абзацами 2 та 7 з боку здобувача, а якщо керівник роботи довідався і нічого не зробив, то це підпадає під абзаци 9 та 10 з боку керівника/членів комісії частини четвертої статті 42 Закону України «Про освіту» [9]. За ці порушення здобувач підпадає під

абзаци другий-четвертий частини шостої статті 42, а науковий керівник під абзац п'ятий частини 5 статті 42 цього закону [9].

Оскільки здобувач замовляє курсову або інших вид роботи замість самостійного виконання, це може мати вплив на його навчання і розуміння предмету. Він може пропустити можливість отримати практичні навички та знання, які можуть бути корисними для майбутньої кар'єри. Такі дії можуть негативно вплинути на репутацію студента й спричинити йому проблеми у майбутньому. Крім того, варто вказувати здобувачам на фінансовий аспект, залежно від фірми та обсягу роботи, замовлення курсових та інших видів робіт може бути досить дорогим. Це може мати вплив на фінансове становище студента, особливо якщо він не може виплатити повну суму вчасно.

Станом на 23.06.2023 року на найбільш відомих платформах, які пропонують різні послуги, нами було знайдено на olx - 40 оголошень від різних фірм, які пропонують написання будь-яких робіт від есеїв до дисертацій, robota.ua - 7 оголошень, work.ua - 36 оголошень. Крім того, можна знайти безліч репетиторів, які так само пропонують подібні «послуги».

Для обмеження діяльності або припинення діяльності фірм, які пропонують здобувачам написання курсових і дипломних робіт за гроші, можливими діями є подання скарг до місцевої поліції або інших правоохоронних органів про незаконну діяльність цих фірм. Однак навіть для того, щоб повідомити відповідний відділ або адміністрацію свого університету про ці фірми, нам потрібні докази. Зібрати їх важко, простого повідомлення про їх діяльність замало, щоб університет міг вжити відповідних заходів, таких як попередження студентів або встановлення строгих політик щодо плагіату. Крім того, фактично фірми користуються тим, що поліція під час війни має багато непритаманних їй функцій і фізично не завжди може вчасно реагувати.

Тому найбільш поширеним варіантом дій у сучасній ситуації, на нашу думку, є залучання спеціалістів різного напрямку юристів, які спеціалізуються на праві споживачів, спеціалістів з питань інтелектуальної власності та всього викладацького складу з роз'ясненнями та можливим переглядом завдань, для того щоб здобувачу було цікаво виконувати самостійно власну роботу.

Варто для підвищення свідомості здобувачів вищої освіти організувати й проводити інформаційні кампанії або воркшопи в університеті, спрямовані на підвищення свідомості студентів

про негативні наслідки плагіату та купівлі робіт. Можливо, серед наших здобувачів не всі обізнані, що в Україні діє порядок скасування рішень про присудження ступенів вищої освіти. Там також є норма про добровільну відмову від ступеня вищої освіти.

Звичайно, що боротьба з цим явищем може бути складною і вимагати багато часу. Тим більше, що серед найбільш технічно обізнаних здобувачів з'являється новий виклик - використання ChatGPT. Хоча вже є і програми розпізнання такої недоброчесності. Тому сукупними зусиллями багатьох сторін, включаючи здобувачів, університету, правоохоронних органів та суспільства загалом, можна допомогти знизити поширення цієї проблеми.

Коли студенти звертаються у відповідні законно існуючі структури бізнесу які на замовлення студентів роблять їм все за відповідну оплату, не завжди викладачі це роблять, інше питання, навщо студенти тоді просять, щоб їм виконували щось, певна річ нам викладачам хочеться, щоб студенти все виконували самостійно, але чимало змінилося, дистанційне навчання також добавило, ігнорувати таке не можна, щось треба робити, така практика скрізь, це не таємниця ... виганяти студентів за таке також не варіант, ми залишимося без контингенту і без ЗВО.

Висновки. Для поширення чесних практик варто тренувати здобувачів вищої освіти у написанні починаючи з есеїв та тез, а потім переходити до курсових та кваліфікаційних робіт. Навчати робити правильні посилання та пояснювати, що правильні посилання демонструють чесність та етичність дослідника, оскільки вони вказують на джерела, які були використані при проведенні дослідження. Це дозволяє уникнути плагіату і відповідально посилатися на інтелектуальну власність інших авторів. Правильні посилання надають можливість перевірити достовірність використаних джерел. Інші дослідники або читачі зможуть знайти посилання та перевірити оригінальні джерела для отримання більш детальної інформації або оцінки аргументів, знайти використані джерела та використовувати їх для подальших досліджень. Це сприяє обміну знаннями та розвитку наукових дисциплін.

Навчання правильному форматуванню посилань допомагає здобувачу використовувати свої власні дослідження у подальших роботах. Коли здобувачі правильно цитують свої попередні роботи, вони можуть встановити зв'язок між своїми власними дослідженнями та розвитком наукової області. Виконання самостійно творчої роботи

може бути цінним досвідом, який допоможе здобувачеві розвинути власні навички дослідження, аналізу та написання. Замовлення роботи у фірмі може позбавити студента цих можливостей для саморозвитку.

Академічна чесність та самостійне виконання робіт має велике значення для освітнього процесу та подальшого професійного розвитку студента.

Література

1. Holden O. L., Norris M. E., Kuhlmeier V. A. Academic Integrity in Online Assessment: A Research Review. *Frontiers in Education*. Frontiers Media S.A. 2021, July 14 URL: <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.639814> <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/feduc.2021.639814/full> (дата звернення 23.06.2023)

2. Magna Charta Universitatum 2020 URL: <https://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum/mcu2020> (дата звернення 23.06.2023)

3. Артюхов А. Академічна доброчесність та наука: спільний рух чи різні шляхи? Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. монографія / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. С. 19-30 URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/29677> (дата звернення 23.06.2023)

4. Артюхов А., Меньшов О. Академічна чесність у наукових дослідженнях. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.: Таксон, 2016. С. 121-132. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/09/chesnist_osnova_rozvitk_Univers.pdf (дата звернення 23.06.2023)

5. Бігун, В. С. Доброчесність як юридичний термін і сенс. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 25-29.

6. Буяк Б. Правові аспекти академічної чесності та боротьби із плагіатом. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.: Таксон, 2016. С. 133-150. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/09/chesnist_osnova_rozvitk_Univers.pdf (дата звернення 23.06.2023)

7. Виступ Артема Артюхова на семінарі «Академічна доброчесність та відкрита наука - інструменти забезпечення якості освіти» URL: <http://surl.li/inkgm> (дата звернення 23.06.2023)

8. Гаврилюк, Л. В. Законодавчі передумови перевірок на доброчесність. *Право і суспільство*. 2022. № 3 С. 148-153.

9. Закон Про освіту № 2145-VIII 05.09.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 27.06.2023). Порядок скасування рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації. Постанова КМУ від 26 серпня 2021 р. № 897 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/897-2021-%D0%BF#n8> (дата звернення 27.06.2023)

10. Колесніков, А. Академічна доброчесність в українському освітньо-науковому просторі: проблеми та соціальні загрози. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. Вип. 24. С. 122-128.

11. Національний репозитарій академічних текстів: відкритий доступ до наукової інформації: монографія / Чмир О. С. та ін. К.: ДНУ «УкрІНТЕІ», 2017. 200 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/66379/1/National_Repository_of_Academic_Texts.pdf (дата звернення 27.06.2023)

12. Тицька Яна. Академічна доброчесність та «академічна відповідальність» у забезпеченні якості освіти. *Підприємництво, господарство і право* 11 (2018): 192-195.

13. Тицька Я. О. Академічна доброчесність як елемент системи забезпечення якості освіти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Сер.: Юриспруденція* 34 (2018): 4-7.

14. Ульянова Г. О. Академічна доброчесність як основа академічного успіху *Правова позиція*, № 4 (37), 2022. С. 98-103.

15. Хмарський В. Academic integrity в США: кілька спостережень 2015 року. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.: Таксон, 2016. С. 53-92. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/09/chesnist_osnova_rozvitk_Univers.pdf (дата звернення 23.06.2023)

16. Шліхта Наталія, Шліхта Ірина. Виховуємо академічну доброчесність в школі: методичні вказівки для вчителів. 2019. 81 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5ff9e0b1-177e-45e0-b41e-13eb6f2bf28e/content> (дата звернення 23.06.2023); Плагіат у вищій групі https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/plagiat_qa.pdf (дата звернення 23.06.2023)

Дружкова І. С.,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Одеського державного університету
внутрішніх справ